

munkabérek javulása. Hogy Vojvodinában volt a legfejlettebb földmunkásmozgalom, azt bizonyítja az a tény is, hogy a földmunkásság legnagyobb kongresszusát Morovicán tartották meg. Ez volt a vojvodinai földmunkásságnak az utolsó kongresszusa Magyarországon. A háború alatt a mozgalmat nők képviselték. Szubotica négy al csoportjának 4—500 nőtagja volt. A világégés magával ragadta a földmunkás szövetség tagjait is, komolyabb megmozdulások nem történhettek.

Szakács Gábor

Hej, siralmas idő!

(A „Kuruc-nóták”-ból)

**Hej, siralmas idő,
Hej, keserves óra!
Trencsényi mezőnek
Vérrel borítja!**

**Ez isten-csapása
Kellott a magyarnak:
Felcsap a félország
Németnek, labancnak.**

**A kuruc dolmányból
Hitvány plundra készül,
„Gotli”-csácsogás lesz
Vitézek nyelvébül.**

**Hej, édes magyarom
De nagyot fordultál:
Annak szolgálsz ezlán,
Kinek parancsoltál.**

**Megátkozod te még
E keserves órát:
Férges szabadságod
Sütét koporsóját!**

ENDRÓDI SÁNDOR

A mi kőházunk

Évekig egy szőlő-kerti deszkaházban laktunk és egy este sem szikrázhattak anélkül a csillagok, hogy édesanyám, lefekvés után a sötétben, ne dicsérje fel áradozón egy saját ház ezerféle előnyeit. Többek között: nem kell házbért fizetni. Majorságot lehet tartani . . . Malackát nevelhetnénk . . . Mindezek a kilátások nem hatottak rám s makacsul ellene voltam a saját háznak, mert édesanyám a vasárnapi mozi árából és a szakszervezeti tagdíjamból akart telket venni és felépíteni rá a házat.

Lehetetlent kívánt tőlem. Nekem a mozi és a szakszervezet olyan volt, mint a Miatyánkban a mindennapi kenyér. Elengedhetetlen. Betege voltam, ha egy vasárnap elmaradt a mozi. Viszont, ha meg végig izgultam a detektívdramákat, akkor azért éreztem magam szerencsétlennek, amiért nem vagyok olyan, mint a hős a filmen, aki megmenti a milliomos kisasszonyt a süllyedő hajóról.

Nem is tudom, hova juttatott volna ez a beteges ábrándozás, ha a szakszervezetben az elnök nem beszélt volna lelkünkre min-

den gyűlésen, hogy mi is emberek vagyunk. Sőt: különb emberek mindenkinél. Még a film hősnél is. „Hiszen — mondta nekem egy négy szemközti beszélgetés alkalmával, — a munkás nélkül nem volna revolvere. És nem volna motorcsónak, amivel kiment a milliomos kisasszonyt . . .“ Ettől kezdve már gögösen ültem a moziban.

Nos, egy vacak saját házáért mondtam volna le erről a két örömről? Édesanyám szegény feje nem bírta megérteni, milyen gyönyörűség az elnök felszólítására felemelni a jobbkart és szavazni . . .

Kiszámítottam neki: a mozi árából és a tagdíjból húsz év alatt sem lehet telket és házat szerezni. Felemlítettem neki egy szaktársat, akit nemrég temettünk el éppen azért, mert belehalt a házszerzésbe. Harminc évig éjjel-nappal gürcölt, kezét, lábát, hátát görbére dolgozta és amikor kész volt a ház, másnap meghalt. De édesanyámmal nem lehetett számokban beszélni. Ő nem számított, ő csak hitt. „Ákarni kell, nagyon akarni és háznak lesz!“ És ha mégse lesz, annak az én szakszervezetem és a mozi lesz az oka.

Napról-napra elmérgesedett közöttünk a jó egyetértés, míg aztán egy kora reggel, munkába menés előtt, ki is tört a családi forradalom. Mint annyiszor, úgy most is az első összecsapások a bolhák miatt kezdődtek. Mert rengeteg bolhánk volt. Bolhamilliomosok voltunk. Szökdöstek rólunk az uccán is. Egyszer a moziban a pénztár előtt átszökött rólam egy előttem álló kisasszonynak a nyakába. Azt hittem meggyulok a szégyentől. Ezek a bolhák képesek voltak megszegyenyíteni a tánciskolában is, ahova nem szívesen, de a szaktársak unszolására mégis beiratkoztam. Aludni sem hagytak. Majd szétrágtak. Miattuk egyszer kikergettek a gőzfürdőből, mert vörhenynek nézték a testemet sűrűn borító vörös csipéseket. Nem lehetett nyugodni tőlük egy percre sem. Mindig reggel felé tudtam csak elaludni és későn ébredtem. Félórát késtem a munkából. Sosem volt meg a negyvennyolc óram. A mester emiatt sokat zúgolódott rám a bizalminak.

Számtalanszor azon voltam már, hogy megszököm a bolhák elől otthonról. Így még csak a repedezett füstölő vaskemencéket gyűlöltem. Fekete volt ez is, az is. Lába volt ennek is, annak is. A kemence csípte a szemünket, a bolha meg a bőrünket. Ebben az időben álmatlan ábrándjaimban, mikor az én ismeretlen szép és tiszta, fjövendőbeli feleségemre gondoltam, lakásunkba nem tudtam elképzelni más berendezést, csak egy tiszta ágyat és egy jó kemencét. Azt hittem, ennyi elég a boldogsághoz.

Azon a reggelen, amikor utoljára veszem össze anyámmal a bolhák miatt, hogy miért nem irtja ki ezeket a ragadozókat, anyám haragjában most már a bolhák létezését is a szakszervezetre fogta. Már nemcsak telket, házat akart a tagdíjból venni, hanem szódát, szappant, új lepedőket, új szalmazsákokot, friss szalmát az ágyba, — mint bolhairtókat. De a leghatásosabb mentegetőzésre mégis a hiányzó jobbkarja volt. Megfenyegetett a csüngő ruha ujjával és rekedtre kiáltotta magát.

— Félkarral nem bírom a gyakori mosást. Örvendjetek, ha

den gyűlésen, hogy mi is emberek vagyunk. Sőt: különb emberek mindenkinél. Még a film hősnél is. „Hiszen — mondta nekem egy négy szemközti beszélgetés alkalmával, — a munkás nélkül nem volna revolvere. És nem volna motorcsónak, amivel kiment a milliomos kisasszonyt . . .” Ettől kezdve már gögösen ültem a moziban.

Nos, egy vacak saját házáért mondtam volna le erről a két örömről? Édesanyám szegény feje nem bírta megérteni, milyen gyönyörűség az elnök felszólítására felemelni a jobbkart és szavazni . . .

Kiszámítottam neki: a mozi árából és a tagdíjból húsz év alatt sem lehet telket és házat szerezni. Felemlítettem neki egy szaktársat, akit nemrég temettünk el éppen azért, mert belehalt a házszerzésbe. Harminc évig éjjel-nappal gürcölt, kezét, lábát, hátát görbére dolgozta és amikor kész volt a ház, másnap meghalt. De édesanyámmal nem lehetett számokban beszélni. Ő nem számított, ő csak hitt. „Ákarni kell, nagyon akarni és háznak lesz!” És ha mégse lesz, annak az én szakszervezetem és a mozi lesz az oka.

Napról-napra elmérgesedett közöttünk a jó egyetértés, míg aztán egy kora reggel, munkába menés előtt, ki is tört a családi forradalom. Mint annyiszor, úgy most is az első összecsapások a bolhák miatt kezdődtek. Mert rengeteg bolhánk volt. Bolhamilliomosok voltunk. Szökdöstek rólunk az uccán is. Egyszer a moziban a pénztár előtt átszökött rólam egy előttem álló kisasszonynak a nyakába. Azt hittem meggyulok a szégyentől. Ezek a bolhák képesek voltak megszegyenyíteni a tánciskolában is, ahova nem szívesen, de a szaktársak unszolására mégis beiratkoztam. Aludni sem hagytak. Majd szétrágtak. Miattuk egyszer kikérgettek a gőzfürdőből, mert vörhenynek nézték a testemet sűrűn borító vörös csipéseket. Nem lehetett nyugodni tőlük egy percre sem. Mindig reggel felé tudtam csak elaludni és későn ébredtem. Félórát késtem a munkából. Sosem volt meg a negyvennyolc óram. A mester emiatt sokat zúgolódott rám a bizalminak.

Számtalanszor azon voltam már, hogy megszököm a bolhák elől otthonról. Így még csak a repedezett füstölő vaskemencéket gyűlöltem. Fekete volt ez is, az is. Lába volt ennek is, annak is. A kemence csípte a szemünket, a bolha meg a bőrünket. Ebben az időben álmatlan ábrándjaimban, mikor az én ismeretlen szép és tiszta, fjövendőbeli feleségemre gondoltam, lakásunkba nem tudtam elképzelni más berendezést, csak egy tiszta ágyat és egy jó kemencét. Azt hittem, ennyi elég a boldogsághoz.

Azon a reggelen, amikor utoljára veszem össze anyámmal a bolhák miatt, hogy miért nem irtja ki ezeket a ragadozókat, anyám haragjában most már a bolhák létezését is a szakszervezetre fogta. Már nemcsak telket, házat akart a tagdíjból venni, hanem szódát, szappant, új lepedőket, új szalmazsákokot, friss szalmát az ágyba, — mint bolhairtókat. De a leghatásosabb mentegetőzésre mégis a hiányzó jobbkarja volt. Megfenyegedett a csüngő ruha ujjával és rekedtre kiáltotta magát.

— Félkarral nem bírom a gyakori mosást. Örvendjetek, ha

tudok sűrolni a bejáró helyeimen. Istentelen bitangja, ami vagy. Takarodj hazulról, eredj a szakszervezetbe, moziba aludni. Edd meg a Jókaidat, aki megbolondít. Belátástalan disznója, ami vagy, adj hálát Istennek, hogy a három kisebb testvéredet el bírom tartani és nem esz meg a tetű velük együtt. Az volna szégyen . . . Bolhája mindenkinek van . . . Te, még a lábam nyomát is meg kéne, hogy csókoljátok, amiért mesterségre tanítottam mindeniket. Szégyentelen kamasza, hogy sose születek volna erre a cudar világra!

— Én nem kértem, hogy szüljön, — vágtam vissza meggondolatlanul, mire ő sirva fakadt és felragadott egy csészét a mosatlan edények közül. Azt hittem, a fejemhez vágja. Kész voltam visszaütni. Úgy látszik sejtette ezt, mert a csészét visszahajította a tányérok közé, amik darabokra zúzódtak. Aztán hátra vágta az ajtót előttem olyan erővel, hogy a családi kép lepottyant a vékony deszkafalról.

— Le is út, fel is út — kiáltotta. — Vagy engem választasz és akkor lesz ház, lesz tiszta ágy vagy eredj a szakszervezetbe és többet ne lássalak. Biztosan ott csavarta el a fejedet valami ringyó . . .

Előbb már megszeppentem, de a ringyó felbőszített. Hetek óta bántanak vele az üzemben s most még anyám is. Lerántottam a szegről a vasárnapi nadrágomat, ez volt mindenem és hónom alá kapva fájdalmas kezít csókolommal kikiáltottam a függetlenségemet.

Idegemekhez, hófehér bolhamentes ágyba költöztem. A kemen-ce sem füstölt. Úri levegőben aludtam, illetve csak szerettem volna aludni, ami sehogyanssem sikerült. Hosszú éjjeleken át vadul járkált a fejemben a szűrés lábú lelkiismeret. Úgy éreztem, szőkevény vagyok és orvul, titokba lopóztam abba a hűvös tiszta ágyba és minden percben kikergethetnek belőle: mars vissza a bolhák közé, a nyomorék anyádhoz meg az inas testvéreidhez! . . .

Szombat délben anyám odaállt az üzem kapujába gyékény szatyrával, a balkarján és kárászkenőjébe rejtett szégyelt csonka jobbkarjával. Engem várt. Akkora nagy nyomorúság sötétedett a szemében, mint egy készülő felhőszakadás. A nyakát pedig a megalázkodás súlyos kolonca húzta, húzta le a föld felé. Bocsánatot kért tőlem. Tőlem, a tizennyolc éves fiútól.

— Gyere haza, fiam, sose szájalok többet. Egy anyának meg lehet bocsájtani, ha a nyomorúság bolonddá teszi . . . És ha adnál valamit a holnap kosztra, az Isten nem verne meg . . .

Adtam és elfutottam. El kellett, hogy fussak, mert úgy szégyeltem magamat és úgy fájt az anyám alázata, hogy le tudtam volna ütni sajnálatomban . . . Nem költöztem haza. Tudtam: előlről kezdődne minden. Próbáltuk már. Nem egyszer megfogadtuk, hogy nem gorombáskodunk többet egymással. Éreztem, ha haza mennék, előbb-utóbb megverném az anyámat.

Ez az ösztön régóta lappangolt már a karomban. Nem a veszekedés ingerelt annyira, hanem inkább az, amiért olyan sze-

rencsétlen. Amiért a csermalomban éppen az ő kezét kapta be a gép. Amiért olyan sok a gyereke és olyan sok a bolhája. Amiért füstöl a kemencéje, amiért velünk fésülteti a haját . . . S minél jobban sajnáltam, annál nagyobb düh uszította ütésre a karomat...

Anyám minden szombaton hűségesen és hovatovább alázatosabban várt az üzem előtt. Fizetésem egyharmadát sietve a markába nyomtam és elrohantam, mielőtt beszélni kezdhették volna. Félttem a szemrehányó panaszaitól. Időközben a szobafestő öcsém felszabadult a szakmájában. Ebből az alkalomból meglepett a szakszervezet kapujában és szemrehányásokat dörzsölt az orrom alá. Mit gondolok én, feleteti ő a kicsi keresetét, mikor nincs ruhája!? És télire nem ad munkát a szakma. Aztán meglepetésemre házépítési tervekkel foglalkozott. Eddig a fiú élt-halt a futballért és minden lehető pénzt erre költötte. Anyám úgylátzik megnyerte magának, „észhez térítette“, ahogy mondani szokta.

Fizetésemnek azt a részét, amiből ruházkodhattam volna, anyámék ették meg. Sehogyan sem tudtam levedleni az inaskülsőmet. Pedig a szaktársak elvárták, sőt megkövetelték, hogy rendszeren öltözködjem. Egyenlőségem féltésében igyekeztem is mindenben velük tartani: cigarettázni, kártyázni, tánciskolába járni. Nem birtam sokáig. A fizetés nem futotta. Éreztem, valamiről le kell mondani. A szakszervezetről? Arról nem. Nagyon jó dolog szónokolni a taggyűlésen, még büszkébb eset szavazni. Ha szavazásra emelem a karom, az én kikönyökölt kabátom ujja egyenlő az elegáns fafaragó szaktársak szavazatával. Itt vezetőségi tag lehet az ember. Esetleg elnök is, vagy titkár. (Csak éppen jegyző nem lehetek, mert rosszul tudok írni.) Itt nincs mit megakarítani. A sörözésnél, kártyázásnál, a tánciskolánál már inkább. Ezeket úgy sem kedvelem. De mit szólnak ehhez a szaktársak? „Mi az, taknyos — mondja majd némelyik — iparos segéd, maga vagy tróger?“ A legkönnyebb volna anyámtól megvonni a segílyt. Nem, azt nem lehet. Karját veszette értem a gyárban.

Képtelen voltam aludni, ha neki fogtam a nyolc órai pihenésnek. Hovatovább elkeseredettebb lettem és sajnálni kezdtem magamat. Ez viszont egyet jelentett az önkínzással. Gondolatban máris munkanélkülinek képzeltem magamat, amint éhezek, fázok. Látni véltem anyám elhalálózását, testvéreim szétzüllését, tolvajokká, bárcásokká válva, mint annyi sokan gyerekkori pajtásaim közül. A vad képzelgés okozta szájalomérzéstől hajtva vízióimban már meg is öltem őket, hogy ne szenvedjenek tovább. Aztán nekifogtam az önakasztásnak. S végigképzeltem a fulladás minden elgondolható kínját. Sokszor befogtam orromat, számat, a fulladás érzéseinek kitapasztalása végett.

Ilyen ponyva lélek voltam én éjszakánként, nappal meg a felekemen foszladozó nadrág kínozott. Beképztem, hogy az uccán mindenki utánam fordul és a rongyaim nézi.

Azon a héten talán épp azért mentem el háromszor is moziiba, hogy lehetetlen voltomról még inkább meggyőződjem. Három délben koplaltam azután emiatt, ami még jobban elkeserített.

Szombaton estére, amikor kifizettem a heti szálláspénzt és a hátralékos tagdíjat, a nadrágomon tűrhetetlenül nagyra szélese-
dett a lyuk. A sapkámat viszont a világ végéig nem hordhattam
a lyukra borítva, mert máris feltűnt az állandóan hátra tett ke-
zemből a sapka szokatlan helyen való viselése. Éreztem, most
már történni kell valami sorsdöntőnek.

Sok habozás után félrevontam a szakszervezet elnökét az
iroda egyik sarkába és elpanaszoltam neki keserves bajomat.

— Szakad le rólam a ruha. A túlórázást tiltja a szervezet.
Fizetésjavítást nem kérhetek, mert a legnagyobb bért kapom az
én kategóriámban s a kollektívszerződés csak egy félév múlva
jár le. Mondja, szaktárs, mit csináljak ilyen körülmények között?

A szaktárs vakarta az orrát és a hátam mögé került. Fejcsó-
válva nézte meg a sapkával leplezett szerencsétlenséget az üle-
pemen.

— Folt kéne erre — jegyezte meg bölcsen.

— Azt én is tudom, de nincs foltnak való, mástól kérni meg
szégyenlem.

Hümmögve tért vissza asztalához s hosszadalmasan tanács-
koztott a szenvedélyesen cigarettázó vezetőségi tagokkal. Többször
felém biccentett szurokhajú fejével s összemosolyogtak. Végül
így szólt hozzám:

— Tudja mit, szaktárs, kiutalunk magának utazási segélyt
s menjen le a Regátba. Ott nincs kollektív szerződés. Többet dol-
gozhat, amíg talpra áll egy kicsit. Én pedig kölcsönzők egy nad-
rágot. Foltozott ugyan már az is, de elég tűrhető lesz a vándor-
itra.

A kölcsönkapott nadrággal és az utazási segéllyel visszaad-
ták életkedvemet. Arra az eshetőségre, hogy utazhatok, világot
láthatok, elfeledtem minden bajomat. Olyan váratlanul szakadt
a nyakamba ez az öröm, hogy izgalomban anyámék eszembe se
jutottak s így búcsúzatlanul, egy szó értesítés nélkül ültem vo-
natra. A fülkében indulás előtt úgy fészkelődtem és le-fel ugrál-
tam a padról, mintha ki tudja mennyi csomagom lett volna. Pe-
dig csak a rossz nadrág egy rend váltó fehérneművel ujságpa-
pírba csomagolva volt minden poggyászom.

Anyámék bizony csak a következő szombaton jutottak eszem-
be. Szegény feje — gondoltam, — most bizonyára vár az üzem
előtt a tartásdíjra. Milyen bánatos lehet, amikor nem lát majd
kijönni a többi segédekkel a kapun. Talán elmegy a jövő szom-
baton is, vagy keresni fog egész héten és amíg testvéreim alsza-
nak, ő csendesen hangtalanul sír majd az éjszakába. Ahogy sírt-
sóhajtozott édesapám után is, amikor a haretérre vitték. 1915-
ben, amikor megjött az értesítés, hogy apám eltűnt a mazuri
tavaknál, éjfélig fenn maradt, mert erősen hitte; egy este csak
bekopog az ura. Miért éppen este várta, azt ma sem tudom. Még
1921-ben is makacsul remélte a visszatérését. Hitéhez az erőt ki-
mondhatatlanul szép álmaiból merítette. Lelkendezve mesélte ne-
künk, hogyan látta hazatérni a muszka fogságból, nagy szakál-
lal és két gyerekkel. Ezenkívül jó summa spórolt pénzt is hozott

magával, amiből felépülhet végre a mi házunk is.

Vajjon most, hogy megszöktem tőlük, mi hiányzik anyámnak jobban, én-e vagy az az összeg, amit hetenként adtam? Valószínűleg a világ legháládatlanabb fiának gondol, de tudom, elámul majd, ha hazaküldök innen vagy ötszáz lejt. Addig nem is írok, a pénz szebben beszél neki, mint az én nyomorék betűim. Milyen nagy öröm is lesz szegényeknél! Olyan ízes, hűsös vasárnapi ebédet főznek, amilyent csak apám idejében szoktunk karácsony első napján. Még a kilincs is zsiros lesz. Tele hassal jókat gondolnak majd felőlem is. Lám, lám ez a fiú nem is rossz fiú, — mondja majd édesanyám. Kár volt szegényt annyira elüldözni hazulról . . .

Az ötszáz lejes küldeményre azonban nem került sor. A fizetés engem is alig birt eltartani. Kéthónapi ottlét után végre írtam egy hosszú-hosszú levelet. De milyen levél volt az! Szinte sajnáltam póstára tenni, olyan szépen sikerült. Mire kaptam egy nagyon rövid választ lepedőnyi nagy papírra írva az öcsém girhes-görhös, angolkóros írásával. Körülbelül ez a szöveg tévelygett a kietlen fehér papírmezőn:

„Szép, hogy írsz. Szép, hogy élsz. Szép, hogy belátod a hibádat. Gyere haza! Házat építünk a Sánc alatt, jöhetsz bátran, a bolhákat kiirtottuk. Málíka (a húgom) meg tudja már fésülni édesanyámat. Vettem egy négyes számú futball külsőt . . .“

A házépítést nem hittem, a bolhák kiirtását még kevésbé. Maszlagnak tartottam ezeket az én haza csalogatásom céljából. Ámde nem kis bámulaomra pár hét teltével levél tudatta velem. „A ház kész, nem forog rucalábon, de ház, a saját házunk. Van négy fala, ajtója, ablaka, fedele, kéménye s még udvara is. Igazi ház!“ És találjam ki, hogyan sikerült felépíteni?

Hát ezt kár volt rám bízni. Mert mi másra gondolhattam volna, ha nem esodára. Bizonyára pénzt találtak az uccán . . . Vagy apám került haza valahonnan gazdagon. Még kisül, hogy édesanyámitak lesz igaza. Nem pusztult bele a mazuri tavakba, hanem muszkafogságban vagyont gyűjtött. Most pedig haza ment. A képzelgések álmotavába ugorva egyre valószínűbben, egyre izgatottabban csalogatott a mese, a sokszor elképzelt hazatérése apámnak.

Nem volt maradásom Bucurestiben. Gyűjteni kezdtem az úti-költséget a hazatérésre. Micsoda vizionlátás lesz az! Az öreg előbb megölel, megcsókol, aztán a sarokból előveszi vándorbotját és jól megken, amiért cserbenhagytam anyámékat. Hiszen a harc-térre vonulás előtti napon nekem adta számba a családot, mint a legérettebb férfinak a testvéreim között. Ha jól emlékszem, tizenegyéves voltam. Rám hagyta a ruháját, kalapját is és a gondjait. A nadrág a hónom aljáig ért, a gondok pedig a lábam ujjáig.

Annyira beleéltem magam az apám hazatéréseinek lehetőségébe, hogy még ajándékkal is kedveskedni akartam neki. Vásároltam egy sárga csont szipkát és öt pakli dohányt az állomáson, amikor vonatra ültem.

Anyámékkal nem tudattam hazatérési szándékomat. Másnap délben megérkeztem szülővárosomba. Nagy paradés nyár fogadott. A legtüzesebb nap ragyogott az ég kék arcán. Borostyánból és a májusfa virágából zöld lombokkal tarkított övet font a derekára. Az én fejemből erre úgy elrepültek a fekete bú utolsó varjúfiókái is, hogy szinte kikiáltottam a világnak.

Óriási öröm lesz itt! Együtt lesz a család a saját házában. S ha még a kemence se füstöl és a bolhák elvándoroltak tőlünk, akkor a mi házunkra ki lehet szegezni a táblát: Szegényekhez betévedt a boldogság, irigyek sárguljatok.

Nyargaltam a Sáne alá. A fellegvári oldalt nevezik így. Fel-lihgtam az öreg és züllött lépcsőuccán, ahol valamikor annyit rongtattam a nadrágomat a bűdös árkot szegélyező korláton lova-golva. A levélben jelzett vízvezetékhez érkeztem. Azt írták, itt balra kell térni a sikátorba. Megszólítottam egy szenvedélyesen gombozó gyerek bandát és érdeklődtem náluk a házunk után.

— Azé a félkarú nénié?

— Igen.

— Az itt van a középdalton.

Nyargaltak ordítózva és egymást lökdösve a középdal felé, hogy útba igazítsanak. A sárga kősziklák aljába vezettek. Itt egy nagy sziklaomlás után, amikor vagy öt embert agyonnyomott a lavina 1918-ban, a város lebontatta a házakat. Ejnye — gondol-tam lohadó kedvvel — ezek ide építettek volna. Eddig csak haj-léktalan cigányok merészkedtek kibontani az elfalazott barlango-kat és felütni tanyájukat. Valamikor régen szegény napszámos emberek vájták ezeket az odukat a homokos, apró csigákkal zsu-folt sziklába, Magam is egy ilyenben születtem fent a katonakert aljában. Itt is nőttem fel. Lábam előtt terült el az egész város a sötét vizű Somessel. Túlso partján a Színkör kupolás épületével. Kurvák oldalának is nevezték ezt az oldalt. A hirhedt sáne ol-dalt a girhes szókére festett negyedosztályú örömlányokkal, akik nyáron papucsban a fülök mellé tűzött szekfűkkel vagy bazsa-rózsákkal, apró zsámolyokon ülnek a kapukban s cigarettázva, rozsdás hangon slágereket énekelnek.

Ide építkeztek ezek?

Kőtörmelékek közt csörtetett előttem a gyerekhad. A kisebbek mezítláb, egy szál ingben vagy kis fürdőtrikóban. Már azt hittem valamelyik kivájt barlanghoz lyukadunk ki, hiszen nem láttam itt egy házat se, csak romokat burjással, keserűlapúval benőve. A gyerekek egy ilyen romnál álltak meg. Meszelt vályog törmelék és sárga sziklakövek izzottak a napfényben.

— Ez volt a házuk — szólt egy nagyobbik fiú gombzacskó-ját zörgetve.

— Bolondság, ők márciusban építettek új házat — kiáltot-tam fel.

A fiú bölcs képet vágott.

— Hiába, most két hete lerontatta a város. Nemesak ezt, azo-krat is — mutatott rá vagy tíz ilyen kőhalomra.

A nap nem nekem ragyogott már. Az eget is másokért pucolták olyan tiszta kékre. Egy szó sem jött ki a számon.

— Nem akartak kimenni a házakból — magyarázta tovább a fiú. — Ezért aztán éjszaka jöttek a város emberei és beütötték a viskók oldalát. A félkarú nénit még is verték, mert belekapaszkodott az ajtóba és visított, hogy inkább döntsék a fejére a házat, de mégse megy.

— Dehát miért csinálták ezt? — kérdeztem fulladó torokkal.

— Mert a várostól nem kértek engedélyt az építésre és a helyre. Ide sétautat akarnak csinálni.

Leültem egy kőre, a saját házunk romjára. Erre az édesanyám keserves nagy kudarcára. Sejtettem már mindent. Engem is unszolt már néhányszor, hogy ide építsünk. Azt hitte, a falak kikerülnek az oldalban szétmáló sziklakövekből. Vályogot lehet a földből gyúrni, a kőműves sógorunk meg felrakja. Csak a fedél és az ajtó, ablak kerülne pénzbe. Az én ellenkezésem miatt azonban nem került rá a sor. Távol tőlem úgy látszik felszabadult az én aggályoskodásom alól.

Sokáig elbámultam a Színkör palával fedett kupoláját és a Sétatér évszázados gesztenyefáit. Az ölembe vett csomagot sötét felbúsulásomban addig forgattam ide-oda, míg csak ki nem bomlott. Valami kihullott belőle s a körülöttem ácsorgó gyerekek készségesen kapkodtak utána. Egy pakli dohány volt az öt pakli közül, amit apámnak hoztam . . .

A nagyobbacska fiúk cigarettát kértek. Ezek a kölykök sem változnak, az én időmben is tízéves korunkban kezdtünk dohányozni. De rég is volt, nyolc éve. Öreges jóakarattal sodortam nekik. Szívességüket egyébbel úgy sem tudtam volna meghálálni. A szívem teli volt súllyal.

Nagy István

Gyermekeveimből

Azután ez a szomorú emlék is eltemetődött bennünk és eljött a tavasz. Szívet vidámító, friss zöldeléssel, tüdőt tágitó, langyos fuvalatokkal. Az életünk is vidámabb lett. A nyomorúságunk ugyan nem lett a tavasszal kisebb, de kiszabadultunk a hi deg szoba nyomasztó zártságából. Bátyám fölárta a kertet és anyám kezdett veteményezni. Ahogy nagy komolyan megvitatták, hogy melyik parcellába mit fognak vetni, önkéntelenül is közelebb kerültek egymáshoz és elfelejtették a téli keserőségeket .

Tavaszra Füleki bácsi is kiszabadult és hazajött. Sírva panaszkolta el az anyámnak, hogy nagyon megverték és úgy bántak vele, akár a kuttyával. Általában az anyámnak nagyon szerettek panaszkodni az emberek. Talán mert olyan becsületes képe volt. Ő, szegény, csak magába fojtotta a bánatát, sőt még a másokéval is súlyosbította a magáét.